

effective functioning in different natural and economic conditions. Changes in economic relations in the agricultural sector of the country have led to the emergence of such phenomena and processes, which, in turn, puts the operating activities of agricultural enterprises in front of different types of risks — a prerequisite for any effective economic management. Therefore, the problem of strategic planning activities of an individual enterprise or certain types of economic activities, taking into account the risks occupies an important place in economic theory and practice. In Ukrainian conditions, when market relations are developing, the formation of market infrastructure has not yet reached the appropriate level, it is important to find ways to reduce risk, assess the effectiveness of certain means of protection against it, as well as improve risk-based management strategies. problems for agricultural enterprises.

The lack of a scientifically sound strategy for the development of the industry at all levels of government makes it impossible to overcome the crisis and lay the foundation for the advanced development of the agricultural sector of the economy. Insufficient elaboration of these issues led to the choice of topic, setting goals and objectives of the study, determined its content and structure.

Key words: *national economy, management, strategic planning, agricultural production, agricultural enterprises.*

УДК 338.439:633.1:330.143: 338.984

DOI 10.31395/2415-8240-2020-97-2-234-243

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КАТЕГОРІЇ «ПЛАНУВАННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ» ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЗЕРНОПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК УКРАЇНИ

О. М. СВІТОВИЙ, кандидат економічних наук

М. І. ДЯЧЕНКО, кандидат сільськогосподарських наук

Уманський національний університет садівництва

У статті проаналізовано структуру доданої вартості та розглянуто питання пошуку ефективних методів її планування на підприємствах зернопродуктового підкомплексу АПК України. Досліджено категорію «планування доданої вартості». Окреслені шляхи посилення ролі планування у зернопродуктовому підкомплексі як функції управління щодо збільшення доданої вартості.

Ключові слова: *зернопродуктовий підкомплекс, додана вартість, планування доданої вартості, прибуток, заробітна плата, амортизація, орендна плата.*

Планування доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі АПК нашої країни потребує удосконалення для здобуття конкурентних переваг у

ринковому середовищі. Наразі, елементи з яких складається даний показник, плануються окремо і в загальній системі планування доданої вартості разом не розглядаються. Тому важливо процес планування доданої вартості розглядати комплексно, вишукуючи резерви її збільшення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджували процеси формування доданої вартості та напрями її збільшення такі зарубіжні вчені як Макконнелл Кемпбелл Р., Стенлі Л. Брю, Манків Грегори Н., Семюельсон П.А., Нордгауз В.Д., Фельдерер Б., Хомбург Ш. Серед вітчизняних вчених з дослідження даних питань, особливо у зернопродуктовому підкомплексі АПК, слід виділити праці Ільчука М. М, Кваші С. М, Лузана Ю. Я., Месель-Веселяка В. Я., Тарасюк Г. М., Хорунжого М. Й. та ін. Проте, питання комплексності планування доданої вартості для підвищення ефективності діяльності підприємств, галузей зернопродуктового підкомплексу АПК вивчено недостатньо, тому дана категорія потребує подальших досліджень.

Методика досліджень. У процесі дослідження використано діалектичний, монографічний методи та системний підхід (для визначення ролі планування доданої вартості як системного та комплексного явища), а також методи статистичного аналізу — для обґрунтування розрахункових даних.

Метою статті є дослідження теоретичних аспектів категорії «планування доданої вартості» та особливості її застосування у процесі планування господарської діяльності на підприємствах зернопродуктового підкомплексу АПК України.

Результати дослідження. Існує декілька визначень поняття «додана вартість» (англ. value added). Наприклад, в Економічному словнику дане поняття трактується як різниця між вартістю вироблених товарів і вартістю матеріалів та сировини, що використані для їх виробництва. Додана вартість складається із заробітної плати, відсотка та прибутку, що додаються до продукту підприємством чи галуззю. [1, с. 74]. Таке ж визначення дає і Великий енциклопедичний словник, вказуючи, що даний показник використовується для оцінки обсягу виробництва підприємств та фірм [2].

Макконнелл Кемпбелл Р. та Стенлі Л. Брю додану вартість характеризують як ринкову ціну обсягу продукції, вироблену фірмою, мінус вартість спожитої сировини та матеріалів, придбаних у постачальників [3, с. 154]. Манків Грегори Н. додану вартість характеризує як для окремої фірми, так і з точки зору економіки в цілому. Він засвідчує, що додана вартість фірми дорівнює вартості виробленої продукції, за вирахуванням вартості куплених нею проміжних товарів. Для економіки в цілому сума доданої вартості повинна дорівнювати вартості усіх кінцевих товарів і послуг. Отже, стверджує вчений, валовий внутрішній продукт (ВВП) — це сума доданої вартості усіх фірм в економіці [4, с. 52].

Узагальнюючи вищесказане, можна стверджувати, що категорія «валова додана вартість» включає такі основні елементи: заробітна плата з нарахуваннями, амортизаційні відрахування, прибуток, рента, відсотки, виплачені за використання позичкового капіталу (рис. 1).

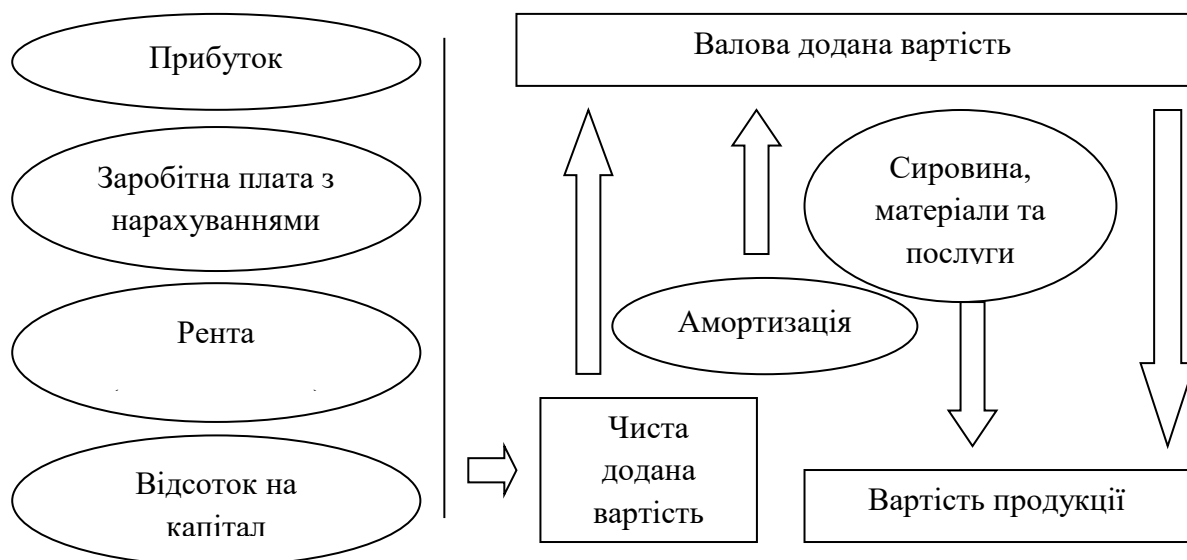

Рис. 1. Структура вартості продукції і доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі АПК України

Джерело: власні дослідження

Валова додана вартість більша від чистої доданої вартості на вартість споживання в процесі виробництва основних фондів (амортизаційних відрахувань). Чиста додана вартість по суті є новоствореною вартістю в процесі виробництва.

Проаналізуємо елементи доданої вартості у зернопродуктовому підкомплексі АПК докладніше. У 1990 році рівень рентабельності виробництва даних культур склав 275,1 %, а у 2019 році — 11,8 % [5, с. 168]. Це свідчить про те, що сума прибутку у ціні реалізації зерна зменшилася порівняно з витратами на його виробництво. Ціну на зерно регулює ринок незалежно від витрат підприємця, тому для збільшення прибутку від зерновиробництва необхідно, перш за все, збільшувати урожайність, зменшувати собівартість продукції та покращувати її якість. Панування прибутку як результативного елементу доданої вартості є заключною ланкою планування усіх складових загального показника.

Всі інші елементи доданої вартості, крім прибутку, входять до витратної частини вартості продукції. Непрямі податки додаються до ціни, наприклад податок на додану вартість, акцизи, мито тощо. Розглянемо такий елемент доданої вартості як амортизаційні відрахування. Низька питома вага амортизації основних засобів у структурі собівартості зернової продукції вказує на те, що сільськогосподарські виробники не приділяють належної уваги до стану основних засобів.

Витрати на орендну плату власникам земельних паїв останніми роками займають все більшу питому вагу у структурі витрат на виробництво сільськогосподарської продукції. У 2019 році даний показник склав 9,7 %

[5, с. 173]. З 01.07.2021 року в Україні запрацює ринок земель сільськогосподарського призначення, згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення», який був прийнятий Верховною Радою України 31.03.2020 року [6]. Ми погоджуємося з думкою вчених, які стверджують, що головна мета земельної реформи вбачається не в купівлі-продажу землі, а введенні її до економічного обігу, і, в першу чергу, через заставу прав на оренду землі для залучення в галузь кредитів і інвестицій [7, с. 5]. Тобто, під заставу земельні ділянки сільськогосподарського призначення можна буде взяти кредит для ведення господарства і землю не обов'язково продавати.

Крім того, вітчизняним аграріям необхідно надавати більше фінансової державної підтримки. Для прикладу, величина коштів із держбюджету на субсидії сільському господарству у США сягає 21 % вартості сільськогосподарської продукції, в країнах ЄС — у середньому 50 %, Швейцарії — 82 % [8, с. 127]. Таким чином, збільшення питомої ваги доданої вартості у структурі вартості зерна залежить, з одного боку, від ефективного господарювання аграрних підприємств, з іншого — від величини державної підтримки. Часткове здешевлення вартості вхідних виробничих ресурсів, збільшення державних дотацій, пільгове кредитування виробництва дозволило б сільськогосподарським товаровиробникам значно покращити свій економічний стан, зокрема у галузі зерновиробництва.

Розглянемо розмір валової доданої вартості за видами економічної діяльності (табл. 1).

Табл. 1. Валова додана вартість за видами економічної діяльності в Україні, млн. грн.

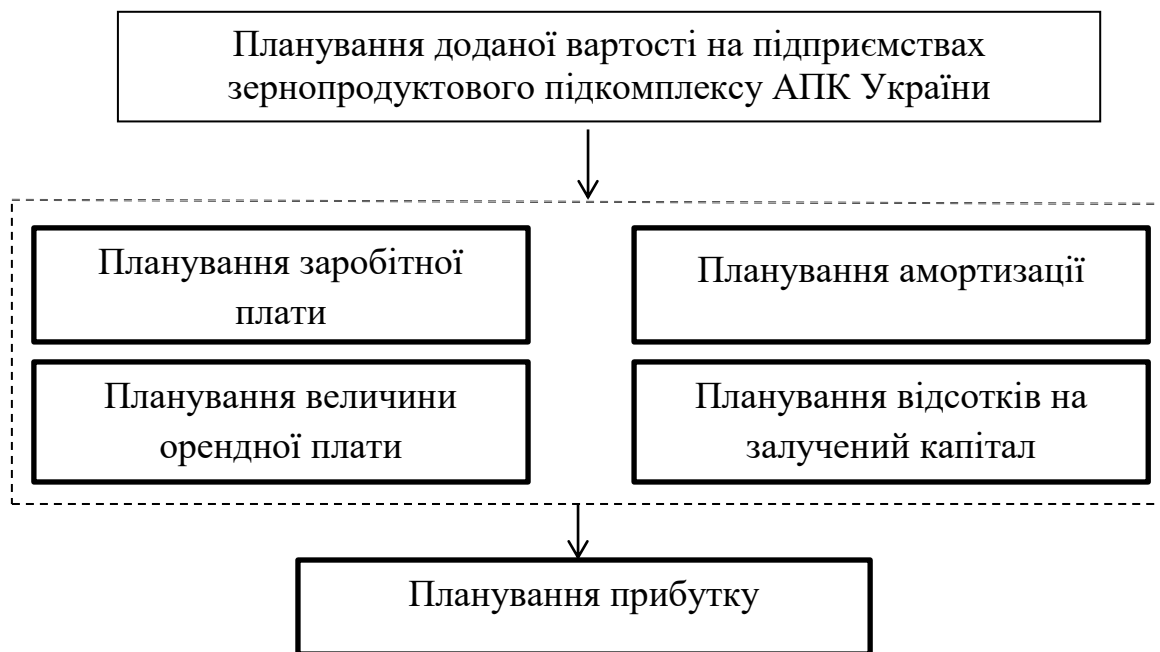
Показник	2010 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.*	2019 р. у % до 2010 р.
Валова додана вартість	992175	1689387	2023228	2519561	3018190	3418141	344,5
в т. ч. сільське, лісове та рибне господарство	82948	239806	279701	303949	361173	358072	431,7
промисловість	250774	393142	505432	632887	748977	790057	315,0
оптова та роздрібна торгівля	162171	273989	318075	409994	471844	524083	323,2

*попередні дані Джерело: [5, с. 25]

Як свідчать дані таблиці валова додана вартість створена у сільському господарстві країни у 2019 році складає 358072 млн. грн. і приріст її в порівнянні з 2010 роком становить 431,7 %, що є найбільшим значенням за видами економічної діяльності. Це вище загального показника по країні і

більше приросту валової доданої вартості у торгівлі. Крім того, у загальній сумі валової доданої вартості сільське господарство має частку лише 10,5 %. Даний показник свідчить про те, що сільське господарство має гарний потенціал для збільшення частки доданої вартості у готовому продукті, а це і гідна заробітна плата та необхідний для розвитку галузі прибуток.

Важливу роль у зростанні доданої вартості ми визначаємо плануванню. Добре спланований процес формування доданої вартості буде сприяти кращій організації та координації дій колективів підприємств зернопродуктового підкомплексу щодо збільшення її величини (рис. 2).

Джерело: власні дослідження

Рис. 1. Загальна схема планування доданої вартості на підприємствах зернопродуктового підкомплексу АПК України

Планування заробітної плати та прибутку, на перший погляд, два взаємовиключних показники у загальній величині доданої вартості: при збільшенні заробітної плати, зменшується прибуток за інших рівних умов. З одного боку заробітна плата є статтею витрат виробництва і її автоматичне підвищення може зменшити суму прибутку від реалізації продукції, а з іншого вона є стимулом для працівників у підвищенні заінтересованості їх у збільшенні обсягів виробництва та якості продукції. У цьому питанні потрібно вести справу так, щоб продуктивність праці зростала більшими темпами, ніж заробітна плата, яку все ж необхідно підвищувати. Тому необхідно звернути увагу на те, що залучення до виробництва працівників високої кваліфікації та їх правильної мотивації, поряд із збільшенням заробітної плати, дає можливість підприємству отримати більший прибуток.

Планування такого елемента доданої вартості як амортизація повинно бути спрямоване, в першу чергу, на оптимальну для відповідного підприємства

кількість років використання основних засобів та врахування ступеню морального зносу. Це дасть змогу якнайшвидше оновити машино-тракторний парк і застосовувати прогресивні технології у зерновиробництві.

Орендна плата, яка входить до собівартості продукції, тому її плановий ріст повинен також супроводжуватися пропорційним підвищенням ефективності виробництва.

Для розвитку зернопродуктового підкомплексу потрібно залучати більше інвестицій, в тому числі і закордонних, які необхідні для переоснащення сільськогосподарських підприємств новими технічними засобами та технологіями. В цьому випадку планування збільшення такого елементу доданої вартості, як плата по відсотках за кредит буде виправдана підвищеною окупністю залучених коштів. Планування прибутку як результативної складової доданої вартості є заключною ланкою планування усіх складових загального показника.

Тому, категорію «планування доданої вартості» ми визначаємо як системне та комплексне явище, де планування прибутку є заключною ланкою планів усіх складових доданої вартості, та яке враховує оптимізацію виробництва й раціональне співвідношення винагороди працівників та власників підприємства.

Висновки. Отже, у процесі нашого дослідження з'ясувалося, що збільшення величини доданої вартості є одним із основних факторів підвищення ефективності виробництва на підприємствах зернопродуктового підкомплексу АПК України. Тому дуже важливо даний процес розглядати комплексно, вишукуючи резерви її збільшення. В статті ми дали авторське визначення категорії «планування доданої вартості» як системного та комплексного явища, де планування прибутку є заключною ланкою планів усіх складових загального показника, та яке враховує оптимізацію виробництва й раціональне співвідношення винагороди працівників та власників підприємства. Особливу увагу при застосуванні даної категорії, на нашу думку, необхідно звернути на рівень заробітної плати. Тому, що від правильної мотивації, поряд із зростанням такої статті витрат як заробітна плата, підприємство отримає і більший прибуток.

Література

1. Завадський Й. С., Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Економічний словник: словник. К.: Кондор, 2006. 356 с.
2. Большой Энциклопедический словарь. Режим доступа: <http://www.vedu.ru/bigencdic/19393>.
3. Макконнелл Кемпбелл Р., Стенлі Л. Брю. Аналітична економія. Принципи, проблеми і політика. Ч.1. Макроекономіка: пер. з англ. Львів: Просвіта, 1997. 672 с.
4. Манків Грегори Н. Макроекономіка: пер. з англ. Наук. ред. пер. С. Панчишина. К.: Основи, 2000. 588 с.

5. Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2019 рік / від за вип. О Прокопенко. Київ: Державна служба статистики України, 2020. 230 с.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31.03.2020 р. № 552-IX. Набрання чинності відбудеться 01.07.2021. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text> (дата звернення 17.11.2020).

7. Петриченко В. Ф. Стратегічні напрями розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року. *Економіка АПК*. 2012. № 11. С. 3–9.

8. Довгалюк В. І. Проблеми забезпечення прибутковості сільськогосподарських підприємств регіону. *Економіка АПК*. 2011. № 1. С. 126–129.

References

1. Zavadsky, J., Osovskaya, T., Yushkevich, O. (2006). *Economic dictionary: dictionary*. K.: Condor, 356 p. (in Ukrainian).

2. Large Encyclopedic Dictionary. Accessed at <http://www.vedu.ru/bigencdic/19393>

3. McConnell Campbell, R., Stanley, L. Brew. (1997). *Analytical savings. Principles, problems and policies. Part 1. Macroeconomics*. Prosvita, 672 p. (in Ukrainian).

4. Mankov Gregory N. (2000). *Macroeconomics*: trans. from English. Science. ed. lane. S. Panchishina, K.: Osnovy, 2000. 588 p. (in Ukrainian).

5. *Statistical collection "Agriculture of Ukraine" for 2019* (2020). / from for issue O. Prokopenko. Kyiv: State Statistics Service of Ukraine, 230 p. (in Ukrainian).

6. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Conditions of Circulation of Agricultural Lands: Law of Ukraine of March 31, 2020 № 552-IX. Entry into force will take place on 01.07.2021. Accessed at <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>

7. Petrichenko, V. F. (2012). Strategic directions of development of the agricultural sector of the economy for the period up to 2020. *Economics of AIC*, no. 11, pp. 3–9. (in Ukrainian).

8. Dovgalyuk, V. I. (2011). Problems of ensuring the profitability of agricultural enterprises in the region. *Economics of AIC*, no. 1, pp. 126–129. (in Ukrainian).

Аннотация

Свитовый А.М., Дяченко Н.И.

Теоретические аспекты категории «планирование добавленной стоимости» на примере предприятий зернопродуктового подкомплекса АПК Украины

В условиях рыночных отношений производство продукции с высокой добавленной стоимостью создает конкурентные преимущества для сельскохозяйственных производителей и предприятий по переработке зерна.

Совершенствование процесса планирования добавленной стоимости в зернопродуктового подкомплекса в этом смысле является одним из ключевых факторов. Целью статьи является исследование теоретических аспектов категории «планирование добавленной стоимости» и особенности ее применения в процессе планирования на предприятиях зернопродуктового подкомплекса АПК Украины.

В процессе исследования использованы диалектический, монографический методы и системный подход (для определения роли планирования добавленной стоимости как системного и комплексного явления), а также статистические методы, методы анализа и синтеза — для обоснования расчетных данных. Валовая добавленная стоимость включает следующие основные элементы: заработная плата с начислениями, амортизационные отчисления, прибыль, рента, проценты, выплаченные за использование ссудного капитала. Валовая добавленная стоимость больше чистой добавленной стоимости на стоимость потребления в процессе производства основных фондов (амортизационных отчислений). Чистая добавленная стоимость, по сути, является вновь созданная стоимость в процессе производства.

Планирование добавленной стоимости в зернопродуктовом подкомплексе АПК имеет большое значение для обеспечения своевременности проведения технологических операций и рационального использования производственных ресурсов. В этом процессе важно провести расчеты плановой величины каждого элемента добавленной стоимости, согласовав их значение с максимальным ростом прибыли.

По нашему мнению, в разрешении задачи повышения эффективности зернопроизводства важная роль отведена планированию такого элемента добавленной стоимости как заработная плата. В этом вопросе нужно вести дело так, чтобы производительность труда росла большими темпами, чем заработная плата. Здесь необходимо обратить внимание на то, что привлечение к производству работников высокой квалификации и их правильной мотивации, наряду с увеличением заработной платы, да возможность предприятию получать и большую прибыль. Так как арендная плата является элементом добавленной стоимости и входит в себестоимость продукции, ее плановый рост должен сопровождаться пропорциональным повышением эффективности производства.

Итак, в процессе нашего исследования выяснилось, что увеличение величины добавленной стоимости является одним из основных факторов повышения эффективности производства на предприятиях зернопродуктового подкомплекса АПК Украины. Поэтому очень важно процесс планирования добавленной стоимости рассматривать комплексно, выискивая резервы ее увеличения. Категорию «планирование добавленной стоимости» мы определяем как системное и комплексное явление, где планирование прибыли является заключительным звеном планов всех составляющих добавленной стоимости, которое учитывает оптимизацию производства, а также,

рациональное соотношение вознаграждения работников и собственников предприятия.

Ключевые слова: зернопродуктовый подкомплекс, добавленная стоимость, планирование добавленной стоимости, прибыль, заработная плата, амортизация, арендная плата.

Annotation

Svitovyi O.M., Diachenko N.I.

Theoretical aspects of the category "value added planning" on the example of enterprises of the grain product subcomplex of the AIC of Ukraine

In market conditions, the production of products with higher value added creates competitive advantages for agricultural producers and grain processing enterprises. Improving the process of value added planning in the grain product subcomplex in this sense is one of the key factors. The purpose of the article is to study the theoretical aspects of the category "value added planning" and the peculiarities of its application in the planning process at the enterprises of the grain products subcomplex of the AIC of Ukraine.

The research used dialectical, monographic methods and a systematic approach (to determine the role of value added planning as a systemic and complex phenomenon), as well as statistical methods, analysis and synthesis - to substantiate the calculated data.

Gross value added includes the following main elements: wages with accruals; depreciation deductions; profit; rent; interest paid for the use of loan capital. Gross value added is greater than net value added at the cost of consumption in the production of fixed assets (depreciation). Net value added is essentially newly created value in the production process. Value added planning in the grain product subcomplex of the AIC is of great importance to ensure the timeliness of technological operations and the rational use of production resources. In this process, it is important to calculate the planned value of each element of value added, matching their values with the maximum growth of profits.

In our opinion, in solving the problem of improving the efficiency of grain production an important role is given to the planning of such an element of added value as wages. This issue needs to be handled in such a way that labor productivity grows faster than wages. Here it is necessary to pay attention to the fact that the involvement in the production of highly qualified employees and their proper motivation, along with an increase in wages, the company will receive more profit. Since rent is an element of value added that is included in the cost of production, its planned growth should be accompanied by a proportional increase in production efficiency.

Thus, in the course of our research it became clear that the increase in the value added is one of the main factors increasing the efficiency of production at the enterprises of the grain product subcomplex of the AIC of Ukraine. Therefore, it is very important to consider the process of planning value added comprehensively,

looking for reserves to increase it. We define the category of "value added planning" as a systemic and complex phenomenon, where profit planning is the final link in the plans of all the components of added value, which takes into account the optimization of production, as well as the rational ratio of remuneration to employees and owners of the enterprise.

Key words: *grain product sub-complex, value added, value added planning, profit, wages, depreciation, rent.*

УДК. 336.132.1

DOI 10.31395/2415-8240-2020-97-2-243-262

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

С. А. ПТАШНИК, кандидат економічних наук

Ю. В. УЛЯНИЧ, кандидат економічних наук

О. В. РОЛІНСЬКИЙ, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні визначають нормативну базу та фінансове підґрунтя діяльності органів місцевого самоврядування як вагомі передумови та фундаментальні основи реалізації демократичного принципу народовладдя в державному устрої. Проте розвиток місцевого самоврядування тривалий час відбувався тільки на рівні міст обласного значення, оскільки переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість та надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу виявлялися неспроможними виконувати в повному обсязі надані розширені повноваження, забезпечувати належне виконання на місцевому рівні власних та делегованих державою функцій.

Ключові слова: *бюджет, децентралізація, місцеві бюджети, місцеві податки, об'єднані територіальні громади.*

Постановка проблеми. Проведення адміністративно-територіальної реформи та запровадження змін в територіальній організації влади в Україні забезпечило оновлення системи формування доходів місцевих бюджетів. Оскільки основним завданням фінансової та управлінської децентралізації було створення спроможних та фінансово незалежних адміністративно-територіальних одиниць базового рівня, питання реалізації поставленої мети є актуальним та потребує детального аналізу показників та визначення причин їх значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти розбудови механізму фінансового забезпечення виконання на